Vol 5 Issue 10 Nov 2015

ISSN No : 2230-7850

International Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Manichander Thammishetty
Ph.d Research Scholar, Faculty of Education IASE, Osmania University, Hyderabad.

Mr. Dikonda Govardhan Krushanahari
Professor and Researcher ,
Rayat shikshan sanstha's, Rajarshi Chhatrapati Shahu College, Kolhapur.

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.org

Indian Streams Research Journal Impact Factor : 3.1560(UIF)
ISSN 2230-7850 Volume - 5 | Issue - 10 | Nov - 2015

जागतिकीकरण आणि विकासाकडील वाटचाल

बक्कम श्रावणी
कला शाखा , द.ग.तटकरे महाविद्यालय , माणगांव – रायगड.

प्रस्तावना :–

सन १९९१ पासून भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये उदारीकरण, जागतिकीकरण ही तत्त्वे अंतर्भूत असलेले आर्थिक सुधारणा पर्व सुरू झाले . या तिन्ही संकल्पनांचा सामाजिक संबंधातून अभ्यास करून समाजामध्ये कोणता प्रभाव पडला याचा आढावा घेणे आवश्यक ठरते . जागतिकीकरणाचे मुळ कारण आर्थिक असले तरि त्याचा परिणाम सर्वच क्षेत्रावर पडलेला आढळतो . भांडवलशाही, साम्यवादी, मिश्र अर्थव्यवस्था या तीन संस्था जागतिकीकरणाला चालना देतात . जागतिकीकरणाच्या युगामध्ये विशेषन समाजातील लोकांच्या जगन्याच्या पध्दतीमध्ये प्रचंड बदल झालेला आहे .

भारतीय अर्थव्यवथेचा विचार करता 'खाऊजा' म्हणजे खाजगीकरण, उदारीकरण, जागतिकीकरण या संकल्पना जगाच्या व भारताच्या आर्थिक उत्क्रांतीचा परामावधी आहेत असे मानले जाते . म्हणुन जागतिकीकरणाच्या प्रकियेचा अभ्यास करणे महत्त्वाचे आहे .

उद्दिष्टे

१)जागतिकीकरणाच्या संकल्पना अभ्यासणे .
२)जागतिकीकरणाच्या वैशिष्टयांचा अभ्यास करणे .
३)जागतिकीकरणास कारणीभूत ठरलेल्या गोष्टींचा मागोवा घेणे .
४)जागतिकीकरणात आंतर राष्ट्रीय संस्थांची भूमिका जाणून घेणे .
५)आंतरराष्ट्रीय नाणे निधीची उदिदष्टे अभ्यासणे .
६)जागतिकीकरणाचे फायदे यांचा अभ्यास करणे .
७) जागतिकीकरणातून होणारे तोटे कोणते यांचा मागोवा घेणे .
८)ग्रामीण भागातील जागतीकी करणाची भूमिका अभ्यासणे .
९)जागतिकीकरणामुळे शिक्षणापुढे उभी राहिलेले आव्हाणे कोणती याचा आढावा घेणे .

जागतिकीकरणाच्या व्याख्या

१) एडवर्ड हार्डन -

" जागतिकीकरण ही सीमापार उत्पादने, भांडवळ, सेवा आणि आर्थिक, सामाजिक किया प्रकियांच्या वाढत्या प्रवाहाला लक्ष करणारी प्रकिया आहे ."

२) बायलिस आणि स्मिथ -

" जगाच्या विविध भौगोलिक क्षेत्रात राहणा-या लोकांमध्ये वाढते सामजिक, आर्थिक, औदयोगिक, व्यापारी, सांकृतिक संबंध दर्शवणारी व्यापक प्रकिया म्हणजे जागतिकीकरण होय ."

३)" जागतिकीकरणाच्या दृष्टीने जग असे आहे की ज्यामध्ये राजकिय, आर्थिक, सांस्कृतिक, सामजिक आणि शैक्षणिक घटकांची व्याप्ती अधिकाधिक वाढेल पण त्याचवेळी ते एकमेकांना जोडलेले असतील ."

४ " देशाच्या सीमेपलीकडे आर्थिक व्यवहार नेणे म्हणजे जागतिकीकरणअ होय ."

५)" जागतिक स्तरावरील दूरदूरच्या प्रदेशातील विविध सामाजिक व आर्थिक घडामोडींची परस्परांशी समन्वय साधण्याला व ते दृढ करण्याच्या प्रकियेला जागतिकीकरण म्हणतात ."

जागतिकीकरण संकल्पनेतील महत्त्वाचे मुद्दे

१) व्यापारावरील बंधने कमी करावीत . ज्यायोगे देशाच्या सीमाबाहेर वस्तूंचा प्रवाह मुक्त होईल .
२) देशांमध्ये भांडवळाचा मुक्त प्रवाहास वाव मिळवण्यासाठी योग्य वातावरण निर्माण करणे .
३) तंत्रज्ञानाच्या मुक्त प्रवाहात परवानगी देऊन योग्य वातावरण तयार करणे .
४) जगातील विविध देशांत कामगारांना मुक्त संचार होण्यासाठी योग्य वातावरणाची निर्मिती करणे .

जागतिकीकरणाची वैशिष्टये

१) उत्पादने, सेवा, भांडवळ आदिंचा सीमापार प्रवाह दर्शवणारी प्रकिया आहे .

२) एकीकरणाची प्रकिया ः-

जागतिकीकरण हे मुक्त व्यापार आणि मुक्त बाजारपेठांच्या माध्यमातून एकीकरण साधणारी प्रकिया आहे .

३) राजकांचे महत्त्व वाढवणारी प्रकिया ः-

आंतरराष्ट्रीय राजकारणात राष्ट्रांचे पारंपारिक महत्त्व कमी करून

बहूराष्ट्रीय कंपन्या आणि आंतरराष्ट्रीय संस्था, संघटनांचे राजकांचे महत्त्व वाढते .

४) राष्ट्रांमधील संबध वाढवणारी प्रक्रिया ः-

१९९० च्या दशकात आंतरराष्ट्रीय पातळीवर सहकार्य वाढल्याचे दिसते .

५) मुक्त व खुल्या व्यापाराचा पुरस्कार ः-

मुक्त विखुरलेल्या बाजारपेठेच्या माध्यमातून अशी व्यवस्था आकाराला येईल की याचा फायदा जगतील सर्व लोकांना होईल .

६) बहूराष्ट्रीय कंपन्यांची प्रभावी भुमिका जागतिकीकरणामध्ये मोठया प्रमाणावर आढळतो .
७) १९७० च्या दशकापासुन विगर शासकीय संघटनांची सप्रकिता आंतरराष्ट्रीय समाजात वाढत आहे .

जागतिकीकरणास कारणीभूत ठरलेल्या गोष्टी

१) राष्ट्राराष्ट्रातील राज्यांना मिळालेली स्वायत्ता
२) गॅटस करार
३) तंत्रविज्ञानाची गरूड झेप
४) माहिती व संप्रेषण तंत्रविज्ञान क्षेत्रातील प्रगती
५) केलेल्या आर्थिक गुंतवणूकीमधून वाढत्या नफ्याची अपेक्षा
६) बाजार व स्पर्धा
७) राहणीमानाचे आधुनिकीकरण

जागतिकीकरणात आंतरराष्ट्रीय संस्थांची भूमिका

आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी, पुर्नरचना व विकास यासाठीची आंतरराष्ट्रीय बॅंक आणि जागतिक बॅंक यांना दुस-या महायुध्दाच्या अखेरच्या काळात जगातील देशांमधील तणाव कमी करण्यासाठी आणि संघर्षाना टाळण्यासाठी स्थापन करण्यात आले आर्थिक आणि नाणे निधीशी संबंधीत सहाकार्यासाठी संयुक्त राष्ट्र संघटनेने हे पाऊल उचलले.Imf ची स्थापना १९४४ मध्ये झाली . भारत या संघटनेचा संस्थापक सदस्य देश आहे .

आंतरराष्ट्रीय नाणे निधीची उद्दिष्टे

या निधीची उद्दिष्टे सहमती करारामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे आहेत .
१) आर्थिक व चलन विषयक समस्या हाताळणे .
२) आंतरराष्ट्रीय सहकार्याला चालना देणे .
३) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या विस्ताराला उत्तेजन देणे .
४) संतुलित विकासाचे संगोपन करणे .
५) विनिमय स्थिरतेला उत्तेजन देणे आणि अनावश्यक अवमूल्यनाच्या विनिमयाला प्रतिबंध करणे .
६) विनिमयावरील सर्व नियंत्रण व बंधने हटवने .
७) शिल्लक रकमेच्या संदर्भातील अडचणीवर मात करण्यासाठी सदस्य देशांना निधी सहाय्य करणे .

प्रत्येक देशाला वर्गणीसाठी ठराविक प्रमाण दिलेला असतो . त्यातील २५ टक्के भाग हा सोन्याचा आणि डॉलरच्या स्वरूपातील असतो . उरलेली ७५ टक्के शिल्लक त्या देशाच्या चलनाच्या स्वरूपात असतो .

१९७० मध्ये पैसे काढण्याच्या विशेष अधिकारांना आणण्यात आले आणि आता ते खात्याचे एक आंतरराष्ट्रीय एकक मानले जाते . त्यालाच कागदावरिल सोने असेही म्हटले जाते .

जागतिक व्यापार संघटना

गॅटची आठवी फेरी उरूग्वे येथील पुन्हा डेल एस्टे येथे १९८ मध्ये झाली . या फेरीत 'जागतिक व्यापार संघटना' या नव्या संघटनेचा कायदेशीर उदय झाला .

जागतिकव्यापार संघटना १ जाने . १९९५ रोजी कार्यान्वित झाली . भारताला याही संघटनेचा संस्थापक सदस्य होण्याची संधी मिळाली . जागतिक व्यापार संघटना ही कायम स्वरूपी आणि कायदेशीर अस्तित्व असलेली संघटना आहे .

WTO उद्दिष्टे - कार्ये

१) सदस्य राष्ट्रांच्या सहमताने आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील अडथळे दूर करणे अथवा कमी करणे .
२) जागतिक साधनसामग्रीचा पर्याप्त वापर करून जागतिक आर्थिक विकास साधणे .

३) विकसनशील देशांच्या विकास प्रयायास सहाय्य करून त्यांचा जागतिक व्यापारातील बाजारातील वाटा वाढवणे .
४) सदस्य राष्ट्रांच्या दरम्यान भेदरहीत धोरणाचा अवलंब करणे .
५) जेव्हा जेव्हा राष्ट्रांदरम्यान काही वाद निर्माण होतील तेव्हा त्यात एक तकार निवारण यंत्रणा म्हणून कार्य करणे .
६) शक्य तितक्या प्रमाणात आंतरराष्ट्रीय व्यापाराला मुक्त करणे या करिता स्थानिक नियम ठरवले आहेत .
७) व्यापारासंदर्भातील चर्चेचे माध्यम म्हणून कार्य करते .
वरिल उद्दिष्टे सदस्य राष्ट्रांमध्ये खुल्या जागतिक व्यापाराचे पर्यावरण विकसित करणे या एकमेव ध्येयाने आहेत .

जागतिकीकरणाचे फायदे

१) अर्थव्यवस्था सुदृढ होण्यास मदत
२) अर्थव्यवस्था विकसित होण्यास मदत
३) देशाच्या विकासात भर, राहणीमान उंचावणे
४) बेकारी कमी होण्यास मदत होईल असे गृहीतक
५) चंगळवादी समाजात भर होण्यास मदत
६) औदयोगिकरणास मदत, तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात वाढ
७) जागतिकीकरणामूळे पाश्चिमात्य संस्कृतीची भारतीयांना वाढ
८) हस्तकौशल्याचा -हास झाला कारण यांत्रिकतेला महत्त्व आले .
९) दळणवळणाच्या साधनात वाढ झाली .
१0) भौतिक सुविधांचा विकास
११) वैज्ञानिक संशोधनात चालना
१२) विचार करण्याच्या प्रकियेत बदल
१३) अंधश्रद्धा कमी होऊन वैज्ञानिक दृष्टीकोन जागृक होऊ लागला .
१४) शिक्षणाचे क्षेत्र विस्तारीत झाले .
१५) टाकाऊ पदार्थाचा पुर्नवापर होण्यास मदत

जागतिकीकरणाचे तोटे

१) देशी उदयोगधंदे बंद पडले .
२) बेकारी वाढण्यास मदत
३) भारतीय संस्कृतीला धोका निर्माण झाला .
४) कला, कौशल्याचा -हास होण्याचे कारण
५) गुन्हेगारी प्रवृत्ती वाढली .
६) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे वर्चस्व
७) आयात शुल्कात कपात
८) भांडवल बाजारात गुंतवणूक

जागतिकीकरण व ग्रामीण जीवन

ग्रामीण भागात जागतिकीकरणातुन बरिच सुधारणा होताना दिसते . काही राज्यांत भारतात ४0, ५0 किंवा १00 टक्के खेडी विदयुतीकरण करण्यात आले आहेत . परंतु दर दिवशी ३-४ तास गावांत विद्युत पुरवठा नसतो . हे विकास अडथळयातील मोठी बाब आहे . ग्रामीण भागातही 'इंदिरा आवास योजना' या योजने अंतर्गत लोकांना घरे बांधुन दिली जातात . टोच 'प्रधानमंत्री रोजगार योजना' या सारख्या विविध योजनांची अंमलबजावणी ग्रामीण भागात होते . परंतु रस्ते हे चांगल्या दर्जाची तयार केले जात नाहीत तसेच रोजगार योजनेचा फायदा सर्वच बेरोजगारांना होत नाही .

• **शिक्षण आणि रोजगार ः-**

ग्रामीण भागात पदवीधर व पन्यूतर अभ्यासकम उपस्थित विदयार्थी संख्या वाढत आहे पण ग्रामीण भागातील विदयार्थी तांत्रिक शिक्षणापासुन वंचीत असल्याने नवीन तंत्रज्ञान पध्दतीशी जवळून घेण्यात मागे पडतो .

• **तंत्रज्ञान, संस्कृती आणि सामाजिक मुल्ये ः-**

आज ग्रामीण भागातील बहुतांश घरात डिश टिव्ही सुविधा, मोबाइल कनेक्शन याचे प्रमाण वाढत आहे . म्हणजेच तंत्रज्ञानाची ग्रामीण भागात छाप पडत आहे . परंतु आजही लोक जुन्या फॅशन आणि शैलीमध्ये उत्सव साजरे करणेच पसंत करतात .

• **कृषी ः-**

जागतिकीकरणाचा शेती क्षेत्रात अधिक प्रमाणात सकारात्मक परिणाम दिसत नाही . याचे कारण आज अधिक प्रमाणात पारंपारिक पद्धतीचा वापर केला जातो . अमेरिका १९ बिलीयन डॉलर एवढी मोठी सवलत अमेरिकन शेतक-यांना देते .

जागतिकीकरणामुळे शिक्षणासमोर उभी राहीलेली आव्हाणे

१) माहितीचे नवनवीन स्त्रोत व आशय समृद्धी व त्याचा इतर विषयांशी संबंध जोडावा लागतो .
२) माहिती बरोबर कौशल्य विकसन ः-कोणत्याही व्यवसायात यशस्वी होण्याकरिता कौशल्य सातत्याने आत्मसात करावी लागतात .
३) विविध सामाजिक रचनेसाठी अभ्यासकम निर्मीती ः-समाज संस्कृतीत बदल होतो त्यामुळे जागतिक संस्कृतीचा परिचय अभ्यासकमातून होणे गरजेचे .
४) नवीन विषयाची गरज ः-दहशदवाद ही समस्या विदयार्थांना समजावून देण्यासाठी शांतता शिक्षण, नैतृत्त्व, लोकसंख्या या विषयाची ओळख करून देणे .
५) सामाजिक मूल्ये ः-सहनशीलता, प्रभावी संवाद, बंधूता ही मूल्ये अभ्यासकमातून रूजवणे

सारांश

जगातील देश विकास प्रकल्पासाठी आणि अर्थव्यवस्था चालवण्यासाठी फार मोठया प्रमाणात परस्परावलंवी झाले आहेत . हया प्रकियेला जागतिकीकरण म्हणतात . झागतिक सामाजिक संबंधाच्या विकासामध्ये जागतिकीकरणाचा परिणाम गरिब श्रीमंत सर्व देशांमधील लोकांवर आणि त्यांच्या जीवनावर होतो . आणि त्यामुळे फक्त जागतिक व्यवथेतच नाही तर रोजच्या जगण्यातही बदल होत आहेत . त्यामुळेच जागतिकीकरण ही प्रकिया समाजातील सर्वसामान्य जनतेच्या दैनंदिन जीवनाला प्रभावित करत आहे .

संदर्भसुची

१) ज्ञानर्धिनी बी . एड मार्गदर्शिका ः- प्रा . मधुराणी करंजेकर
२) विकासाचे समाजशास्त्र ः- प्रा . शुहास निर्गुण
३) पायाभूत अभ्यासकम ः- प्रा . एम . एस लिमण
४) विकासाचे समाजशास्त्र ः- प्रा . एस . के भौमिक
५) भारतीय संस्कृतीवर जागतिकीकरणाचा प्रभाव ः-प्रा . सुशील सिंग

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,
We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.org